

Zeyd bin Ali

Hayatı, Eserleri
ve
İslâm Hukuk
Düşüncesindeki Yeri

Dr. Eren GÜNDÜZ

Zeyd b. Ali diyor ki:

"Allah'ı yaratıklarına benzeten Müşebbihe'den, günahlarını Allah'a yükleyen Cebriye'den, fâsıkları Allah'ın affedececeği umuduna kaptıran Mürcie'den, müminlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib'e kâfir diyen Mârîka'dan ve Ebû Bekir ile Ömer'i tekfir eden Râfizâ'dan Allah'a sığınırım."

"Şu Süreyya yıldızını görüyor musun? Ona ulaşan kimseyi hiç gördün mü? Vallahi Mevlâ'dan isterdim ki, elim ona ulaşırsa, sonra yere düşsem, paramparça olsam; yeter ki O, Muhammed (s.a.v.) ümmetinin arasındaki ayrılıkları gidersin."

ISBN: 978-975-6434-24-6

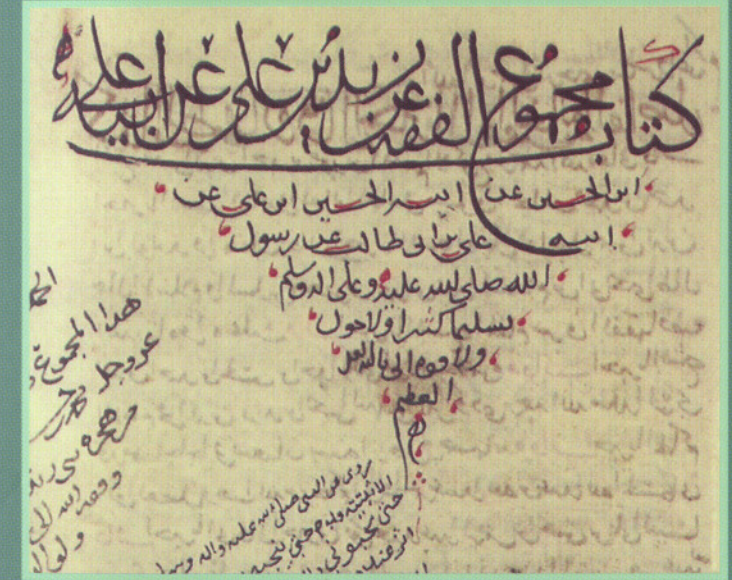
Zeyd bin Ali
ve İslâm Hukuk Düşüncesindeki Yeri

Dr. Eren GÜNDÜZ

Zeyd bin Ali

Hayatı, Eserleri
ve
İslâm Hukuk
Düşüncesindeki Yeri

Dr. Eren GÜNDÜZ

Düşünce Kitabevi Yayınları: 23
Dini Araştırmalar Serisi: 03

Zeyd b. Ali,
Hayatı, Eserleri ve
İslâm Hukuk Düşüncesindeki Yeri

Dr. Eren GÜNDÜZ

Genel Yrd. Doç. Dr.
Yayın Danışmanı : Turgay GÜNDÜZ
Kapak Tasarımı : Yunus Emre
Dizgi-İçdüzen : Halil İbrahim GÜRBÜZ
Montaj ve Baskı : Özal Matbaası
Cilt : Yıldız Mücellit

I. Baskı
İstanbul, 2008

ISBN: 978-975-6434-24-6

Copyright © 2008 - Düşünce Kitabevi Yayın-Dağıtım

Tüm yayın hakları anlaşmalı olarak Düşünce Kitabevi Yayın-Dağıtım'a aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir
şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Düşünce Kitap Kirtasiye-Yayın-Dağıtım
Güllük Mahallesi, Akıncılar Caddesi, No: 12-A
16310 Yıldırım-BURSA
Tel & Fax: (0 224) 369 28 82

Web: www.dusuncekitabevi.com
E-posta: editor@dusuncekitabevi.com

Yetişmemde emeği geçen

ve

bu araştırmanın ortaya çıkmasında katkısı bulunan

herkese

minnet ve şükranlarımla...

Dr. Eren GÜNDÜZ

1971 Artvin Şavşat'da doğdu. İlk öğrenimini köyünde, orta öğrenimini Bursa İmam-Hatip Lisesinde tamamladı. 1991'de Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesine başladı. Lisans öğrenimiyle birlikte hafızlık da yaptı. 2000 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek lisansını, 2007 yılında Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim dalı İslâm Hukuku Bilim dalında doktorasını tamamladı.

Arapça ve İngilizce bilen yazar, evli ve iki çocuk babasıdır.

E-posta: eren.gunduz@gmail.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	vii
ÖNSÖZ	xiii
KISALTMALAR.....	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAM ZEYD B. ALİ (Ö. 122/740)

I. HAYATI.....	29
A. Ailesi ve Doğumu	30
B. Tahsili ve Yetişmesi	34
C. Kişisel Özellikleri	36
D. Ayaklanması ve Ölümü	37
E. Çocukları	39
II. YAŞADIĞI DÖNEM	40
A. Siyasî ve İdarî Ortam	40
1. Siyasî ve İdarî Ortamın Genel Tasviri	40
2. Yönetimde ve Halk ile İlişkilerde Meydana Gelen Değişiklikler	43
B. İlmî ve Kültürel Ortam	48
1. Zeyd b. Ali'den Önce İlmî ve Kültürel Gelişmeler	48
2. Bölgelere Göre İlmî ve Kültürel Ortam	53
a. Hicâz	54
b. Irak	58
c. Şam	62
3. İlim Nakil Yöntemleri	62
a. Sözlü Nakil	62
b. Kitabet Metodu	64

C. Fıkhın Genel Görünümü	70
1. Fıkh İlminin Hz. Peygamber'den Sonraki Nesillere İntikali ve Gelişmesi / Farklılaşması	73
2. Fetvâ Usülleri	79
3. Meşhur Müftüler	84
4. Yaygın Fıkh Terimleri	85
D. Önemli Fikrî Ve Siyasî-İtikâdî Oluşumlar	86
1. Mu'tezile	88
2. Şiîlik	90
3. Râfizîlik	95
4. Ehl-i sünnet	98
III. SİYASÎ KİŞİLİĞİ	102
A. İmamet Konusundaki Düşünceleri	102
B. Sahabe Hakkındaki Görüşü	110
C. Emevî Yönetimine Karşı Tutumu	112
D. Ayaklanmaya Katılmayanlar Hakkındaki Tutumu	115
E. Mu'tezile İle İlişkisi	116
IV. İLMÎ KİŞİLİĞİ	119
A. İslâm İlimlerindeki Yeri	119
1. Kıraat	120
2. Tefsir	120
3. Hadis	121
4. Kelâm	124
5. İslâm Hukukçuları Arasındaki Yeri	125
B. Öğrencileri	132
C. Eserleri	134
1. Kur'an İlimleri Alanındaki Eserler	136
a. Tefsîru Garîbi'l-Kur'an	136
b. Medhalün ilâ'l-Kur'an	137
c. Kıraetü Zeyd b. Ali	137
d. Tefsîru Sûreti'l-Fâtiha	138
2. Akaid Alanındaki Eserler	138
a. Risâletün fi'l-Cedel mea'l-Mürchie	138
b. Risâletün fi İsbâti Vasiyyeti Emîri'l-Müminîn	139
c. Tesbîtu'l-İmâme	139
d. Tesbîtu'l-Vasiyye	140
e. Kitâbu's-Safve	140
f. Risâletün fi'l-İmâme ilâ Vâsıl b. Atâ	140

g. Risâletün fi Ecvibeti Zeyd b. Ali	140
h. Kitabu Medhi'l-Killet ve Zemmi'l-Kesret	141
3. Hadis ve Fıkh Alandaki Eserler	141
a. el-Mecmû'u'l-Hadîsî	141
b. el-Mecmû'u'l-Fikhî	142
c. Menâsiku'l-Hac ve Erkânuh	144
d. Risaletü'l-Hukûk	145
D. Zeydiyye	145
1. Zeydî Kavramı ve Zeydiyye Mezhebinin Oluşumu	145
2. Zeydiyye Fıkhına İlişkin Bazı Eserler	156
a. el-Mecmû'u'l-Fikhî	156
b. el-Emâlî	157
c. el-Ahkâm fi'l-Halâl ve'l-Harâm	158
d. el-Câmiu'l-Kâfi fi Fikhî'z-Zeydiyye	159
e. et-Tecrid	159
f. el-Ezhâr fi Fikhî'l-Eimmeti'l-Ezhâr	159
g. el-Bahru'z-Zahhâr	160
h. es-Seylül-Cerrârü'l-Mütedeffik 'alâ Hadâiki'l-Ezhâr	160
3. Zeydiyye Hakkında Bazı Görüşler	162

İKİNCİ BÖLÜM

EL-MECMÛ'U'L-FIKHÎ

I. ESERİN MAHİYETİ	167
A. Eserin Mahiyeti İle İlgili Tespitler	167
B. Eserin Rivayet Süreci	170
1. Eserin Zeyd b. Ali Tarafından Tedvîn ve Tasnifi	170
2. Eserin Ebû Hâlid ve Sonraki Râviler Tarafından Rivayeti	171
C. Eserin İsimleri	177
1. el-Mecmû'ân	177
2. el-Mecmû'u'l-Hadîsî	181
3. el-Mecmû'u'l-Fikhî	182
4. Müsned	183
D. Eserin Çeşitli Nüshaları	183
1. Matbû Nüshalar	184
a. Müsnedül-İmâm Zeyd	184
b. Corpus Juris di Zaid b. Ali	187
c. el-Mecmû'u'l-Hadîsî ve'l-Fikhî	187

2. El Yazma Nüshalar.....	188
a. Kitâbu Mecmû'î'l-Fıkh an Zeyd b. Ali.....	189
b. Kitâbu Tertîbi'l-İtikâd ve Takrîbi'l-İstişhâd.....	191
3. Şerhler, Hâsiyeler ve Tahrîciler.....	194
a. er-Ravdu'n-Nadîr.....	194
b. el-Minhâcu'l-Celî.....	199
c. Şerhu'l-Kâdî.....	199
d. el-Fethu'l-'Ulâ fi Tahrîci Ehâdîsi Mecmû'î Zeyd b. Ali.....	199
II. ESERİN ZEYD B. ALİ'YE NİSPETİ	200
A. Tarihî Kaynaklara Göre.....	200
B. Rivayet İlmine Göre.....	206
1. Râvîlerle İlgili Tartışmalar.....	207
a. Ebû Hâlid'le İlgili Tartışmalar.....	207
(1) Hakkındaki Cerh Lafızlarının Mahiyeti.....	214
(2) Şiîliğinden Ötürü Cerh Edildiği İddiası.....	216
(3) Bazı Hadisleri Uydurmuş Olduğu İddiası.....	222
(4) Zeyd b. Ali'den Rivayetinde Teferrüd Etmış Olması.....	226
(5) <i>el-Mecmû'daki</i> Bazı Rivayetlerinin İmamların Rivayetine Aykırı Olması.....	227
(6) Hakkında Cerh ve Ta'dilin Tearuz Etmesi.....	228
b. Diğer Râvîlerle İlgili Hususlar.....	231
2. Metinle İlgili Tartışmalar.....	235
3. Senet ve Metinle İlgili Tartışmaların Değerlendirilmesi.....	239
III. ESERİN İÇERİĞİ VE METODOLOJİSİ.....	244
A. Eserde Yer Alan Kitâb ve Bâb'lar.....	244
C. Rivayetlerin Miktarları ve Çeşitleri.....	248
D. Senetle İlgili Özellikler.....	251
E. Metinle İlgili Özellikler.....	253
F. Konuların Ele Alınış Metodu.....	255

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EL-MECMÛ'U'L-FIKHÎ'NİN İSLÂM HUKUK DÜŞÜNCESİNDEKİ YERİ

I. ESERİN RİVÂYET İLMİ AÇISINDAN DEĞERİ	265
A. Eserin Rivayet İlmî Açısından Dikkat Çeken Özellikleri.....	265
B. Eserin Rivayet İlmî Açısından Değeri.....	268

II. ESERİN FIKIH KAYNAKLARI ARASINDAKİ YERİ VE FIKIH TARİHİ AÇISINDAN DEĞERİ	273
A. Eserin İlk Dönemde Tasnif Edilen Kitaplar Arasındaki Yeri ve Değeri.....	278
B. Eserin Zeydî Fıkıh Kaynakları Arasındaki Yeri ve Değeri.....	280
C. Eserin Sünnî Fıkıh Kaynakları Arasındaki Yeri ve Değeri.....	282
III. ESERİN FURU-I FIKIH AÇISINDAN DEĞERİ	286
A. Eserdeki Bazı Fer'î Hükümler.....	286
B. Eserde Yer Alan İbâdât İle İlgili Fıkıhî Konular.....	295
1. Temizlikle İlgili Konular (et-Tahâre: 47-82).....	295
2. Namazla İlgili Konular (es-Salât: s. 67, 82-141).....	297
3. Cenaze İle İlgili Konular (el-Cenâiz: s. 143-165).....	304
4. Zekâtla İlgili Konular (ez-Zekât: s. 167-179).....	306
5. Oruçla İlgili Konular (es-Savm: s. 181-196).....	308
6. Hacla İlgili Konular (el-Hac: s. 197- 226).....	311
C. Eserde Kullanılan Fıkıh İstılahları.....	315
IV. ESERİN MUKAYESELİ FIKIH AÇISINDAN DEĞERİ	317
A. Sünnî Olmayan Fıkıh Mezhepleri ve Münferit Görüşleri.....	317
1. Havâric.....	317
2. Zeydiyye.....	317
3. İmâmiyye.....	318
B. Furû-ı Fıkıh Konularındaki Bazı İhtilaf Noktalarının Eser Çerçevesinde Analizi.....	322
1. Namaz Vakitleri ve İki Vaktin Birleştirilmesi.....	322
2. Ezan.....	325
3. Abdestte Ayakların Yıkınması.....	329
4. Mestler Üzerine Mesh.....	331
5. Mut'a Nikâhı.....	333
V. ESERİN İSLÂM HUKUK DÜŞÜNCESİNE KATKISI	335
SONUÇ	341
BİBLİYOGRAFYA	347
EKLER.....	362
Ek 1: Eserin Rivayet Senedi.....	362
Ek 2: Mecmû'ul-Fıkh An Zeyd b. Ali adlı Nüshada Bulunmayan Rivayetler.....	368
İNDEKS.....	371